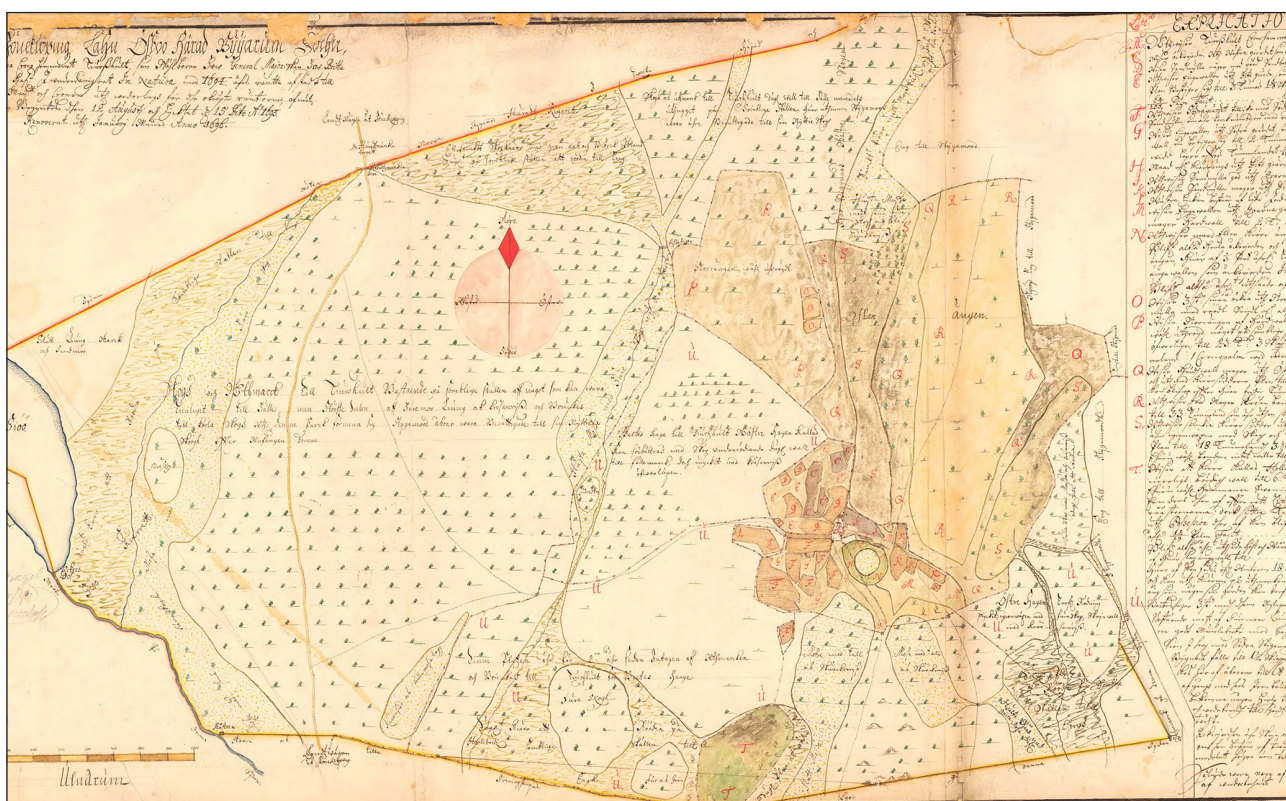

Inför planerad industrimark inom del av Tokarp 3:1

Byarum socken, Vaggeryds kommun, Jönköpings län

Archaeological investigation, prior to planned development within the property Tokarp 3:1
Byarum parish, Vaggeryd municipality, Jönköping county

FÖRKLARINGAR, antikvarisk bedömning och länsstyrelsens krav på åtgärder	
Fornlämning	Lämning som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturmiljölagen. Bedömningen kan enbart göras för lämning som kvarligger. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den är från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven och kan antas ha tillkommit före 1850. Till varje fornlämning hör ett så kallat fornlämningsområde, ett så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdet är inte ett bestämt område utan avgörs av länsstyrelsen och kan vara olika stort beroende på vilken lämningstyp det är och beroende av i vilken typ av topografi lämningen ligger. Om lämning/dess närområde berörs krävs tillstånd till ingrepp i fornlämning.
Övrig kulturhistorisk lämning	Används för lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Används även för lämningstyper som inte består av en fysisk lämning, t.ex. Fyndplats, Plats med tradition och Fyndsamling. Då flertalet av dessa lämningar registrerats före kulturmiljölagens ändring 2014, kan bedömningen av dem komma att ändras. Lämningar med denna bedömning kan också, beroende på lämningstyp, indikera att fornlämning finns i området. För flera övriga kulturhistoriska lämningar rekommenderas därför samråd med länsstyrelsen om lämning eller dess närområde berörs. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd.
Möjlig fornlämning	Anges för lämningar som kräver vidare utredning för att kunna bedömas som fornlämning. Lämningen ska vara bekräftad i fält och får inte enbart bestå av en uppgift om en lämning. Det är länsstyrelsen som beslutar om vidare utredning krävs, varför samråd krävs om lämning eller dess närområde berörs.
Ingen antikvarisk bedömning	En lämning som är helt undersökt, borttagen eller förstörd har inte någon antikvarisk bedömning. Det gäller också om den är registrerad utifrån en uppgift utan att vara bekräftad i fält, om den utgår på grund av felregistrering eller är överförd till en annan lämning. Lämningen har inget skydd enligt kulturmiljölagen.
Utredningsobjekt	Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser t ex boplatslägen där en arkeologisk utredning steg 2 krävs för att fastställa om det är en fornlämning. Det är länsstyrelsen som beslutar om vidare utredning krävs och hur stora områden som i så fall skall utredas.
FÖRKLARINGAR, åtgärdsförslag	
Arkeologisk utredning steg 1 (AU1)	Syftet med en arkeologisk utredning är att se om fornlämning berörs av projektet. Vid utredning steg 1 görs en genomgång av äldre kartor och arkiv, varefter hela ytan fältinventeras och nypåträffade lämningar registreras, dessa kan gå vidare till förundersökning. Vid AU1 markeras även ytor där lämningar kan tänkas påträffas under mark, dessa områden kan gå vidare till AU2.
Arkeologisk utredning steg 2 (AU2)	Vid en utredning steg 2 görs sökschaktning med grävmaskin eller rutgrävning för hand där jorden sällas, för att se om lämningar finns dolda under markytan.
Arkeologisk förundersökning (FU)	Syftet med denna är att karaktärisera och avgränsa fornlämning. Då tas också prover för t. ex. datering. Om en redan känd forn- eller kulturlämning berörs av exploatering kan länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning utan att någon utredning behövs.
Arkeologisk undersökning (UN)	Vid undersökningen tas fornlämningen bort helt och hållet. Lämningen dokumenteras och kunskapen sparas därmed för framtiden. I särskilda fall kan en lämning, eller ett område med lämningar, bedömas ha så stora värden att den inte får tas bort.
Ingen åtgärd	Lämningen har inte bedömts hysa så stora värden att den kan bedömas som fornlämning, det kan vara t. ex. övriga kulturhistoriska lämningar. Om möjligt bör dessa lämningar bevaras då de är objekt som hjälper oss att tolka landskapets historia. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd (t. ex. Miljöbalken, Plan- och bygglagen eller Skogsvårdslagen).

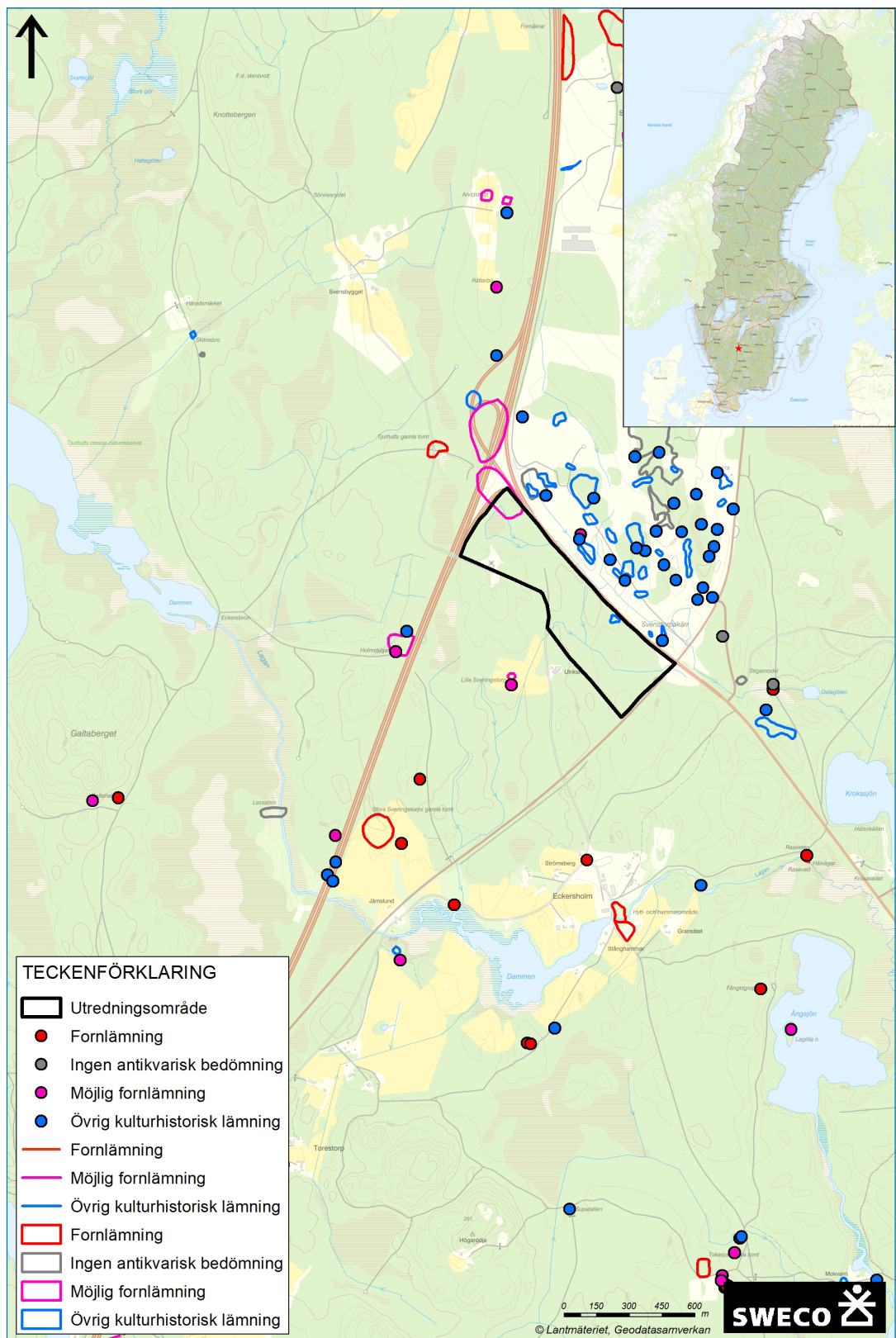
Författare: Moa Lorentzon arkeolog, specialist kulturmiljö Sweco
 Intergranskare: Fredrik Engman, arkeolog/kulturgeograf, specialist kulturmiljö Sweco
 Sweco uppdragsnummer: 30034224
 Kulturmiljöregistret uppdragsnummer: 202101474

Handläggare Länsstyrelsen i Jönköpings län: Jan Borg
 Länsstyrelsen diarienummer: 431-8768-2021

Bild framsida: Geometrisk avmätning, Tjurshult nr 1, 1696, Lantmäteristyrelsens arkiv, Aktnr: E21-59:1.
 Bild baksida: Trollen väntar på Elsa.

Innehållsförteckning

1. Summary.	5
2. Sammanfattning	5
3. Inledning	5
4. Syfte och genomförande	5
5. Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
6. Kart- och arkivstudie.....	7
7. Resultat av fältarbete	8
8. Administrativa uppgifter.....	11
9. Referenser.....	11

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med utredningsområde samt kända forn- och kulturlämningar.

1 Summary

Sweco has, prior to Lynghem Topkarp AB's planned development and on behalf of the County Administrative Board in Jönköping County, carried out an archaeological investigation. Within the investigation area eight previously unregistered remains were found all of which were historical traces from making charcoal.

2 Sammanfattning

Sweco har, på uppdrag av Länsstyrelsen i Jönköpings län, genomfört en arkeologisk utredning steg 1 inom berört område, figur 1. Utredningen föranleddes av att Lynghem Topkarp AB planerar omvandla området, beläget öster om väg E4, till industrimark. Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av det planerade arbetsföretaget samt att preliminärt avgränsa dessa.

Vid utredningen påträffades åtta sedan tidigare ej registrerade lämningar, samtliga spår efter kolning och samtliga bedömda som *övriga kulturbhistoriska lämningar*.

Inom utredningsområdet fanns sedan tidigare två kända och registrerade lämningar, L1974:728 (Fossil åker), antikvariskt bedömd som *möjlig fornlämning* och L1971:3374 (område med skogsbrukslämningar), antikvariskt bedömd som *övrig kulturbhistorisk lämning*. Inom berörd del av lämning L1974:728, fossil åker, återfanns inga lämningar varför lämningens utbredning minskats. För den del av lämningen som kvarstår har den antikvariska bedömning ändrats till *Ingen antikvarisk bedömning*, då lämningen idag är helt förstörd av vägbyggnation. Strax väster om lämning L1971:3374, område med skogsbrukslämningar, påträffades en kolbotten varför lämningens utbredning och beskrivning har justerats.

Inom utredningsområdet påträffades inga lämningar som antikvariskt bedömts som *fornlämningar*. Inom utredningsområdet avgränsades inte heller några områden som kunde dölja under mark dolda lämningar (utredningsobjekt).

3 Inledning

Med anledning av Lynghem Topkarp ABs planerade exploatering har Sweco Sverige AB, på uppdrag av Länsstyrelsen i Jönköpings län, genomfört en arkeologisk utredning steg 1 inom berört område, figur 1. Utredningen omfattade ett ca 31,5 ha stort område och genomfördes under 1 dag i november 2021. Fält- och rapportansvarig var Moa Lorentzon.

4 Syfte och genomförande

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av det planerade arbetsföretaget. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet.

Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Arbetet inleddes med en kart- och arkivstudie där historiska kartor över området studerades och analyserades. Tidigare utredningar och närliggande fornlämningar studerades och bedömdes. Vid kart- och arkivstudien analyserades även höjddata och jordartskartor. Efter detta genomfördes en inventering av utredningsområdet.

Samtliga påträffade forn- och kulturlämningar har mätts in digitalt. Dokumentationen har skett online med GPS med mobila enheter i ArcGis FieldMaps mot arcgis server. Påträffade forn- och kulturlämningar har registrerats och beskrivits, i Kulturmiljöregistret, i enlighet med Riksantikvarieämbetets riktlinjer.

5 Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet ligger precis öster om väg E4 och precis söder om väg 30 och består till största del av svagt kuperad skogsmark. Stora områden är sankar och genomkorsas av små vattendrag samt av stora, grävda diken, figur 2 och 3. Mellan de sankområdena finns partier med högre liggande och därmed torrare terräng. Längst i nordväst, kring platsen för telmast, är ett område med kraftigare kuperad terräng med block och berg i dagen.

Figur 2. Utredningsområdet i söder.

Figur 3. Utredningsområdets centrala del.

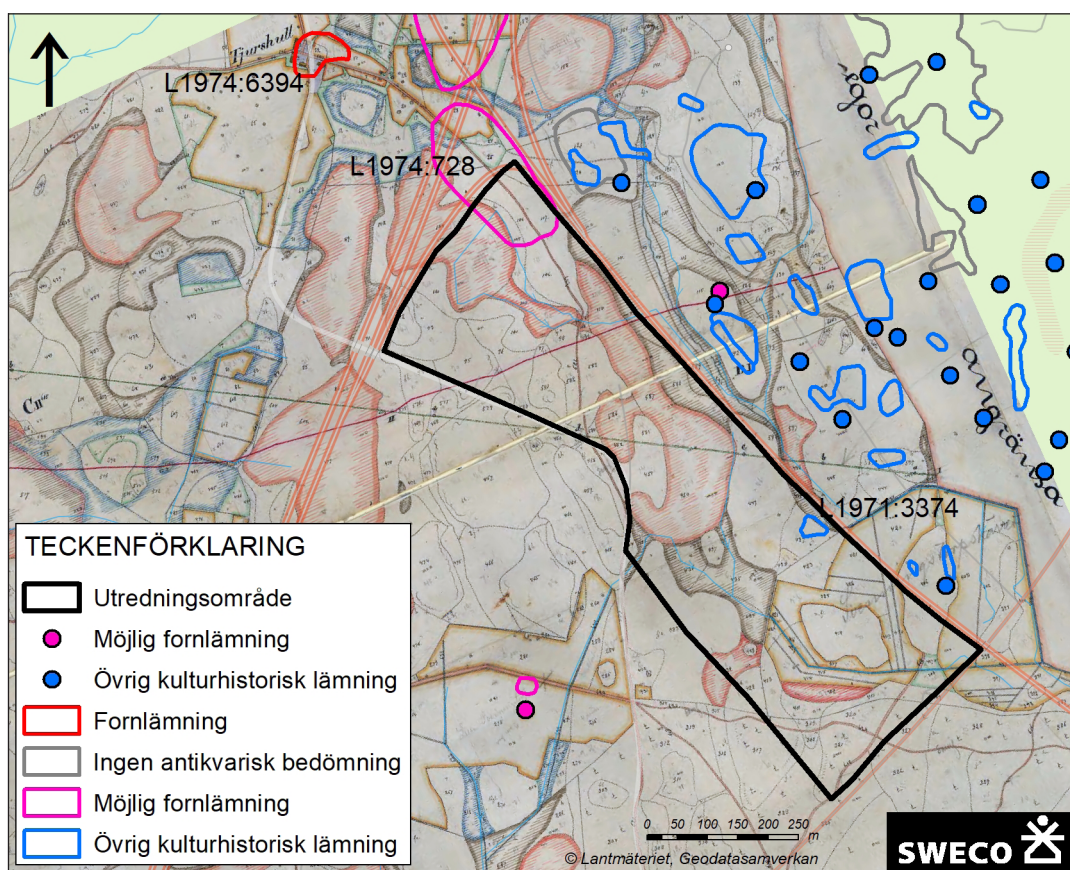
Inom utredningsområdet finns ett område med fossil åker samt ett område med skogsbrukslämningar registrerat (L1974:728, L1971:3374). Nordöst om utredningsområdet, öster om väg 30, finns ett flertal registrerade lämningar av fossil åker och kolning. Fornlämningsbilden antyder således att området varit ett väl nyttjat utmarksområde. Undersökningar har genomförts av flera av de registrerade områdena med fossil åker som ligger öster om väg 30 och dateringar från dessa visar att områdena troligen brukats under lång tid, från äldre järnålder och fram i modern tid. Den främsta brukningstiden framstår dock vara under medeltid och historisk tid (Björklund 2017; Berger 2014).

Utredningsområdet ligger inom ett större område som varit föremål för en inledande, byråmässig arkeologisk utredning, inför Trafikverkets planer på ny järnväg mellan Byarum och Tenhult (Ödeén 2021). Utredningen sammanställer bland annat *Fornlämningstäta områden*. Utifrån en tematisk genomgång av lämningstyper inom utredningsområdet har ensamliggande gravar, gravfält och områden för blästplatser valts ut och utredningen har sedan ringat in de miljöer som omfattar flest av dessa lämningar. Utredningen

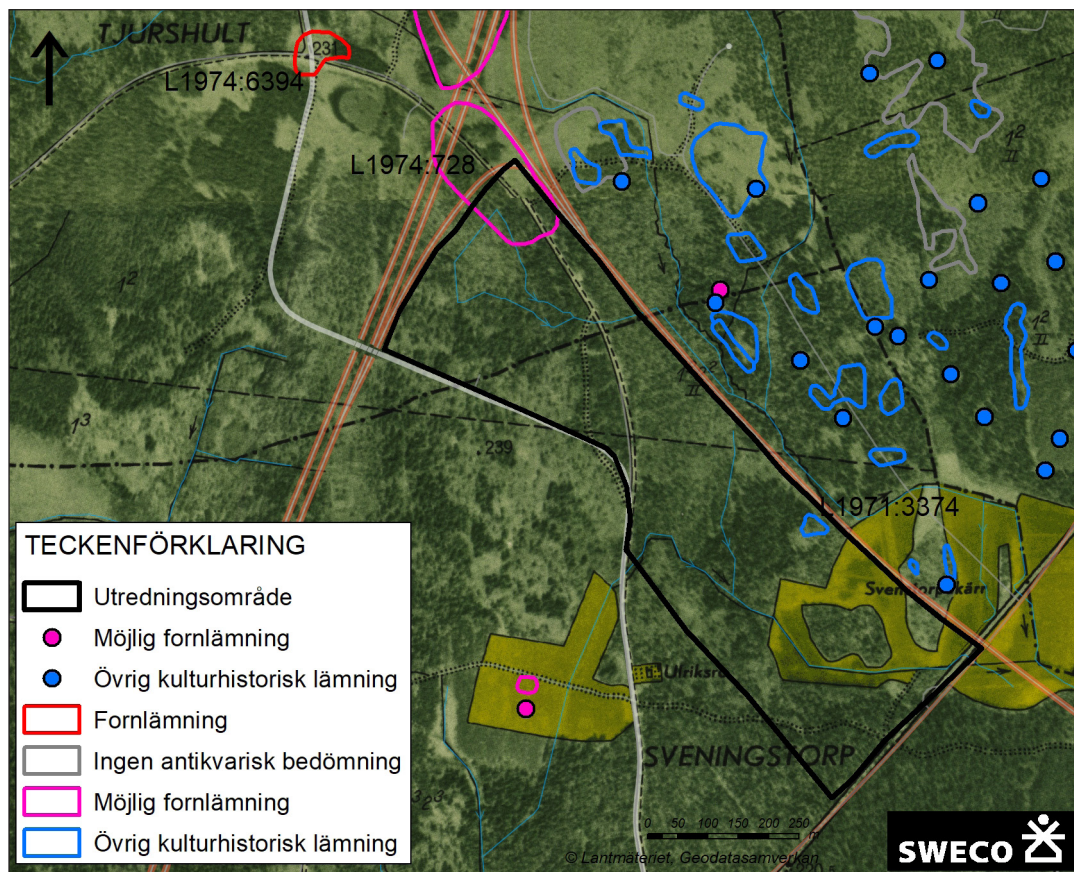
sammanställer också *Områden med möjliga lägen för stenåldersboplatser*. Det är områden och miljöer där sjöar, mossar och vattendrag bedömts indikera möjlig förekomst av stenåldersboplatser. Nu aktuellt utredningsområde ligger varken inom utpekat fornlämnings-tätt område eller inom utpekat område med möjliga lägen för stenåldersboplatser.

6 Kart- och arkivstudie

Aktuellt utredningsområde är till allra största del beläget inom den historiska utmar-ken till Tjurshult och Stora och Lilla Svenningstorp, figur 4. Att området till stora delar varit sankt framgår tydligt av den historiska kartan. En mindre del av området berör i sydöst delar av Svenningstorp's inägomark/åkermark. Strax norr om utredningsområdet ligger Tjurshult's inägomark/åkermark, kring bebyggelseenheten Tjurshult. Åkermar-ken tillhörig Svenningstorp brukas som åker fram till åtminstone mitten av 1950-talet, figur 5, men är idag nedlagd. Tjurshult's åkermark har lagts ned redan innan upprättan-det av den ekonomiska kartan på 1950-talet. Även bebyggelseenheten Tjurshult har då försvunnit och idag är platsen för bebyggelsen registrerad som fornlämning, Tjurshult's gamla tomt, L1974:6394, figur 1, 4 och 5. Någon bebyggelse inom utredningsområdet återfinns inte i de äldre kartorna.

Figur 4. Utredningsområdet ligger till allra största del inom den historiska utmarken till Tjurshult och Stora och Lilla Svenningstorp. Stora delar av området är markerat som sankmark. En mindre del av området berör i sydöst delar av Svenningstorp's inägomark/åkermark (Lantmäterimyndigheternas arkiv, Aktnr: 06-bya-114, Delning, man-talsättning, Tjurshult, Stora och Lilla Svenningstorp, 1892-07-20).

Figur 5. Då den ekonomiska kartan upprättas, 1954, brukas fortfarande Svenningstorps åkermark. Vid denna tid har bebyggelseenheten Tjurshult och dess åkermark försvunnit (Rikets allmänna kartverks arkiv, Aktnr: J133-6e7a56, Eckersholm och 133-6e8a56, Stigamo, Ekonomiska kartan, 1954).

Även utifrån den fornlämningsbild som präglar utredningsområdet och dess närområde, framstår utredningsområdet som utpräglat utmarksområde och samma bild framträder ur resultaten av de arkeologiska utredningar och undersökningar som gjorts inom närområdet. Lämningar som kan förväntas inom utredningsområdet är således främst sådana efter utmarksbruk, i form av spår efter kolning, samt fossil åker.

I höjddata framstår vad som bedöms kunna vara spår efter kolning, främst i resmila men eventuellt även i kolningsgrop. Dessa spår ligger främst i de något högre belägna partierna i södra delen av utredningsområdet.

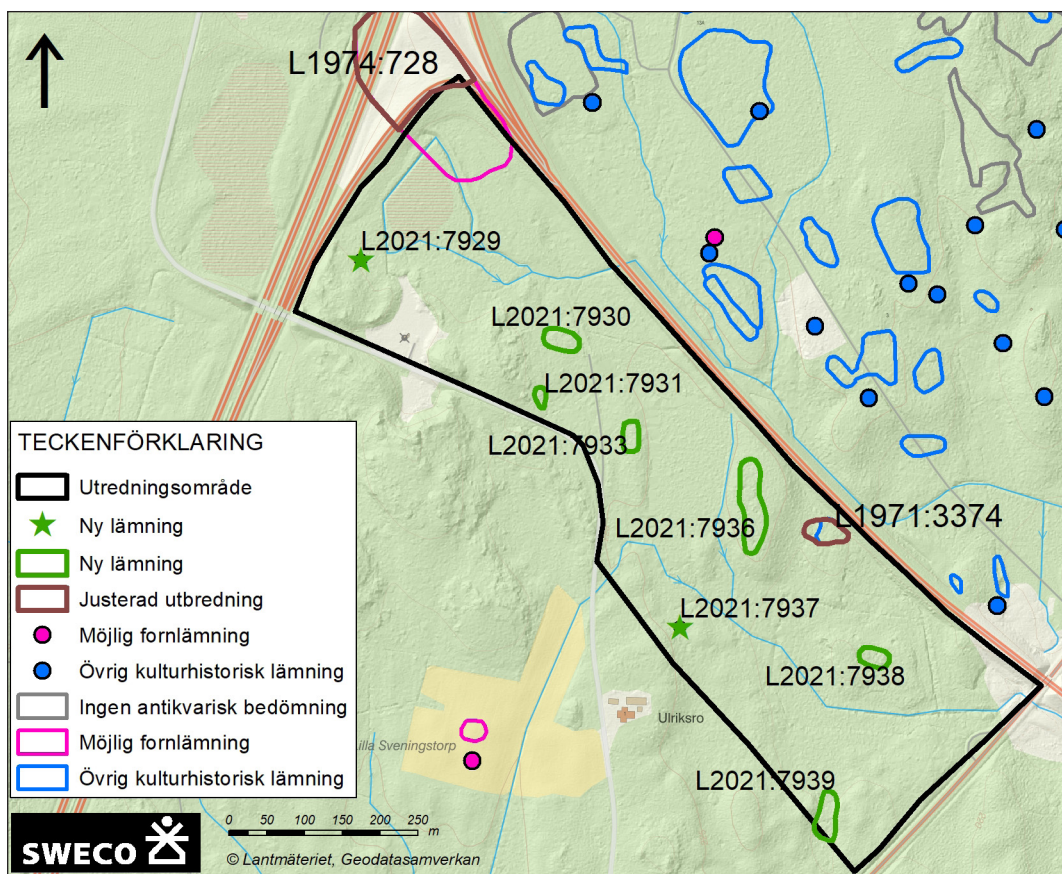
7 Resultat av fältarbete

Inom utredningsområdet påträffades åtta lämningar, samtliga spår efter kolning och samtliga bedömda som *övriga kulturhistoriska lämningar*, figur 6 och tabell 1. Lämningarna har registrerats i Kulturmiljöregistret. Inom utredningsområdet påträffades inga lämningar som antikvariskt bedömts som *fornlämningar*. Inom utredningsområdet avgränsades inte heller några områden som kunde dölja under mark dolda lämningar (utredningsobjekt).

Inom berörd del av lämning L1974:728, fossil åker (Möjlig fornlämning), påträffades

inte några röjningsrösen, varför lämningens utbredning har minskats. Inom den del av lämningen som ligger utanför (norr om) utredningsområdet finns idag inga röjningsrösen. Denna del av lämningen tolkas som förstörd, troligen av vägbyggnationen för väg E4 och väg 30. Lämningens beskrivning och utbredning har därför justerats i kulturmiljöregistret och dess antikvariska bedömning har ändrats till *Ingen antikvarisk bedömning*.

Strax väster om lämning L1971:3374, område med skogsbrukslämningar, påträffades en kolbotten varför lämningens utbredning och beskrivning har justerats i kulturmiljöregistret.

Figur 6. Inom utredningsområdet påträffades åtta nya lämningar. Samtliga var spår efter kolning och har bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar. Lämningar L1974:728, fossil åker och L1971:3374, område med skogsbrukslämningar, har justerats i kulturmiljöregistret vad gäller utbredning, beskrivning och antikvarisk bedömning respektive utbredning och beskrivning.

Lämningsnr	Lämningsstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
L1974:728	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 130x120 m (SSÖ-NNV), bestående av ca 100 röjningsrösen, mestadels 4-5 m diam och 0,3-0,5 m h. Mellan rösena finns välröjda odlingsytor. Vid okulärbesiktning kunde inte avgöras om rösena var förhistoriska eller ej.	Ingen antikvarisk bedömning	Berörs ej
L1971:3374	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 60x20-35m (Ö-V), bestående av 5 kolbottnar, runda, 10-14 m diam och 0,1-0,6 m h. Omges av stybbrännor och stybbgropar, 1-3 m br, 1-3 m l och 0,1-0,5 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i samtliga kolbottnar.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7929	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 12 m diam och 0,5-0,7 m h. Utanför kanten är stybbränna, 0,5 m br och 0,2-0,4 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7930	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 50x25 m (Ö-V), bestående av 2 kolbottnar. Kolbottnarna är runda, 10-12 m diam och 0,5-0,7 m h. Utanför kanterna är stybbrännor, 0,5-1 m br och 0,2-0,7 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i båda kolbottnar.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7931	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 25x8-15 m (N-S), bestående av 1 kolbotten och 1 kolarkojgrund. Kolbottnen är rund, 11 m diam och 0,3-0,8 m h, omgiven av antydan till stybbränna, 0,5 m br och 0,1 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol. Kojgrunden är närmast rund, 4 m diam, 0,3-0,6 m h med en 1,5 m br vall. Antydan till ingång i SÖ. Troligt spisiröse i S.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7933	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 40x20 m (N-S), bestående av 2 kolbottnar. Kolbottnarna är runda, 10 m diam och 0,2-0,7 m h, omgivna av stybbrännor, 0,5-0,8 m br m och 0,2-0,6 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i båda kolbottnar.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7936	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 125x25-30 m (N-S), bestående av 6 kolbottnar, runda, 10-12 m diam, 0,3-0,7 m h, omgivna av flertalet stybbgropar och stybbrännor, 1-5 m l, 0,2-0,5 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i samtliga kolbottnar.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7937	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 10 m diam och 0,6 m h, omgiven av 6 stybbgropar, 1-6 m l, 0,2-0,5 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7938	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 40x25 m (NV-SÖ), bestående av 2 kolbottnar, runda, 12 m diam, 0,7-0,8 m h, omgivna av stybbrännor, 0,2-0,5 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i båda kolbottnar.	Övrig kulturhistorisk lämning	
L2021:7939	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 60x20-30 m (NNÖ-S'SV), bestående av 4 kolbottnar, runda, 10-15 m diam, 0,5-0,7 m h, omgivna av flertalet stybbgropar, 1-5 m l, 0,2-0,5 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i båda kolbottnar.	Övrig kulturhistorisk lämning	

Tabell 1. Ny-påträffade lämningar och tidiare registrerade lämningar inom utredningsområdet. Nypåträffade lämningar har lämningsnummer som börjar med L2021:.

8 Administrativa uppgifter

Län	Jönköpings län
Landskap	Småland
Kommun	Vaggeryd
Socken	Byarum
Fastighet	Tokarp 3:1
Länsstyrelsens dnr	431-8768-2021
Länsstyrelsens beslutsdatum	2021-10-19
Sweco uppdragsnummer	30034224
Uppdragsledare	Fredrik Engman
Biträdande uppdragsledare	Moa Lorentzon
Personal	Moa Lorentzon
Fältarbetstid	2021-11-16
Koordinatsystem	Sweref 99 TM
Kostnadsansvarig	Lynghem Tokarp AB
Kostnadsansvarig referens	Erik Fischer
Kostnadsansvarig referensnummer	Arkeologisk utredning

9 Referenser

- Berger, Å. 2014. Fossil åker mellan Tjurshult och Södra Stigamo. Barnarp 605, Byarum 782, 787 och 825. Jönköpings och Vaggeryds kommuner, Jönköpings län. Arkeologisk förundersökning. Rapporter från Arkeologikonsult 2014:2645.
- Björklund, S. 2017. Ett Röjningsröseområde vid Södra Stigamo. Byarum 782, Stödorp 2:1, Byarums socken, Vaggeryds kommun, Jönköpings län, Småland. Arkeologisk förundersökning. Rapporter från Arkeologikonsult 2017:2992.
- Ödeén, A. 2021. Ny järnväg mellan Byarum och Tenhult. Inledande arkeologisk utredning inför planerad ny järnväg Byarum - Tenhult i Byarum, Barnarp, Månsarps, Rogberga, Ödestugu och Öggestorps socknar. Vaggeryds och Jönköpings kommuner, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2021:07.

Websidor

Kulturmiljöregistret: <https://app.raa.se/open/fornsok/>

Kartmaterial

Lantmäterimyndigheternas arkiv

Aktnr: 06-bya-114, Delning, mantalsättning, Tjurshult, Stora och Lilla Svenningstorp, 1892-07-20

Lantmäteristyrelsens arkiv

Aktnr: E21-59:1, Geometrisk avmätning, Tjurshult nr 1, 1696

Rikets allmänna kartverks arkiv

Aktnr: J133-6e7a56, Eckersholm, Ekonomiska kartan, 1954

Aktnr: J133-6e8a56, Stigamo, Ekonomiska kartan, 1954

Aktnr: J243-27-1, Nässjö, Generalstabskartan, 1875

